

NADA GROŠELJ¹

Antiopina zgodba v Higinovih *Bajkah*

Izvleček: V prispevku obravnavam starogrški mit o Antiopi, materi Zevsovih oz. Jupitrovih dvojčkov Amfiona in Zeta, ki sta veljala za ustanovitelja Teb ali graditelja tebanskega obzidja. Za izhodišče vzamem dve zelo različni verziji zgodbe, ki ju prinaša mitološki priročnik *Bajke* sicer neznanega avtorja Higina iz 2. stoletja po Kr., in ju primerjam z drugimi znanimi antičnimi ubeseditvami tega motiva. Dotaknem se tudi obravnave Antiopine zgodbe v upodabljalni umetnosti.

Gljučne besede: grška mitologija, grška književnost, rimska književnost, Antiopa, Dirka

821.14'02:255.2

The Tale of Antiope according to Hyginus' *Fabulae*

Abstract: The article examines the ancient Greek myth of Antiope, the mother of Zeus' (or Jupiter's) twins, Amphion and Zethus, who were regarded as the founders of Thebes or the builders of the Theban city wall. Starting from the two very different versions of the story presented in the *Fabulae*, a handbook of mythology compiled by an otherwise unknown writer from the 2nd century AD, Hyginus, I compare them with the other known renditions of this motif in ancient literature. A brief survey of its treatment in the fine arts is included as well.

Key words: Greek mythology, Greek literature, Latin literature, Antiope, Dirce

¹Dr. Nada Grošelj je samostojna prevajalka. E-naslov: nada-marija.groselj@guest.arnes.si.

UVOD

Zgodba o Antiopi, eni izmed številnih žena, ki so rodile otroke grškemu vladarju bogov Zevsu (ali pri Rimljanih Jupitru), je dandanes malo znana celo v klasičnofiloloških krogih. Še najlaže jo umestimo s pomočjo podatka, da je bil eden izmed njenih dvojčkov tebanski kralj Amfion: tisti, ki je zgradil tebansko obzidje zgolj z močjo svojega umetelnega igranja na liro (kamni so se kar sami zlagali drug vrh drugega) in se oženil z nesrečno Níobo. Tudi pri antičnih avtorjih je Antiopina zgodba običajno omejena na krajše aluzije, vendar sta nastali tudi vsaj dve imenski tragediji, danes ohranjeni zgolj v fragmentih: grška Evrípídova v 5. stoletju pr. Kr. in po njenem vzoru še latinska Pakúvijeva v 2. stoletju pr. Kr. Upodobitve so bile sorazmerno pogoste tako v antiki (zlasti zidne slike v Pompejih in Herkulaneumu) kot pozneje: predvsem del zgodbe, ki govori o Zevsu/Jupitru in Antiopi, je poznejše mojstre morda pritegnil zato, ker je nudil predlogo za upodobitev junakinje med spanjem, torej ležečega ženskega akta.² Vsekakor je mit, kot bomo videli, krožil v več različicah, do kolikšnih razhajanj je lahko prišlo, pa najbolje razberemo iz dveh predstavitev pri mitografu Higínu (*Bajke* 7 in 8).

1. ORIS HIGINOVIH *BAJK*

Higina, sicer neznanega pisca mitološkega priročnika *Bajke (Fabulae)* ali *Genealogije (Genealogiae)*, označujemo tudi kot Higina Mitografa ali Higina Astronoma (po astronomskem učbeniku *Astronomska pesnitev – Poetica astronomica*, običajno pripisanem istemu avtorju), da ga razlikujemo od dveh soimenjakov: Gaja Julija Higina, hispanskega osvobodjenca iz Avgustovega časa (s tem nazivom je Oktavijan vladal od 27 pr. Kr. do 14 po Kr.), Ovidijevega prijatelja in velikega izobraženca, ter Higina Gromatika iz dobe cesarja Trajana (vladal 98–117 po Kr.), rimskega zemljemerca. Iz vsebine *Bajk* in iz antičnih poročil sklepamo, da je ustvarjal v 2. stoletju po Kr. Eden njegovih – vsaj posrednih – virov so bile namreč sholije oziroma opombe k delu Apolónija Rodoškega, ki so nastale približno za vlade cesarja Tiberija (1. polovica 1. stoletja po Kr.), leta 207 pa je bilo delo po poročilu nekega gramatika, ki si je napravil iz njega izpiske, že splošno znano. V obdobju med sredino prvega in začetkom tretjega stoletja pa Higina z največjo verjetnostjo umestimo v dobo Antonínov, kajti v *Bajkah* opazimo ob vulgarnih in plebejskih izrazih tudi nagnjenje do starinskega latinskega besednjaka; slednje je bilo

² Impelluso, 2003, 20.

najznačilnejše za čas Antonina Pija (vladal 138–161 po Kr.) in njegovega posinovljenca Marka Avrelija (161–180), ko je ustvarjal književnik in govornik Frónton.³

V danes ohranjeni obliki obsegajo Higinove *Bajke* uvodno genealogijo bogov in božanstev, začeni z rojstvom Kaosa iz Mraka, in 277 zgoščenih vsebin pretežno grških mitoloških zgodb. Od nekaterih so ohranjeni zgolj naslovi, na primer *Čuk* (*Noctua*, pod številko 262) ali *Cerera* (*Ceres*; 263). Današnja oblika *Bajk* sicer ni izvirna: dejstvo, da pri gramatiku, ki je ekscerpiral Higina leta 207, naletimo na snov, ki je v ohranjenem delu ni, kot tudi podvajanja in ponavljanja dokazujejo, da imamo na voljo zgolj okleščeno zbirko povzetkov izvirnih *Bajk*. Najbrž so jih pripravili gramatiki – eden ali celo več – za šolsko rabo, pozneje pa so bili združeni v celoto. Nekatere zgodbe so bile dodane naknadno, denimo sklop 258–261: *Atrêj in Tiést* (*Atræus et Thyestes*), *Linkos* (*Lyncus*), *Êriks* (*Eryx*) in *Agamemnon nevede ubije Dianino košuto* (*Agamemnon, qui ignarus Dianæ cervam occidit*). Te so vzete iz Servijevega komentarja k Vergilijevi *Eneidi*, ki je nastal v zgodnjem 5. stoletju, torej več sto let po Higinovem času.

Higin je poskusil razvrstiti zgodbe po tematskih sklopih: ker naj bi bila, denimo, Antiopina sinova Amfion in Zétos vladarja ali celo ustanovitelja Teb in graditelja tebanskega obzidja, sta različici Antiopine zgodbe umeščeni za 6. zgodbo, ki govori o ustanovitelju Teb Kadmu (ta sledi sklopu 1–5 o družini kralja Atamánta, ker je bila ena kraljevih žena, Íno, Kadmova hči), sledijo pa jima tri zgodbe o Amfionovi ženi Niobi in njunih otrocih (9–11). Posebej velja omeniti blok 221–223, ki preide od mitoloških tem k “stvarnim” podatkom (seznam sedmih modrih, sedmih lirikov, sedmih čudes starega sveta), in zgodbe od 224 dalje, ki z redkimi izjemami ne pripovedujejo več o posameznih likih, temveč zgolj kataloško nizajo osebe, ki sodijo v to ali ono kategorijo (kdo vse je postal nesmrten, ubil svoje starše ali otroke, prvi postavil svetišče, organiziral igre ...). Higin se je – bodisi neposredno bodisi prek vmesne grške predloge – opiral na grške vire (spise gramatikov, epiko, deloma tudi na tragedijo, roman in retorska dela),⁴ vendar jih zaradi pomanjkljivega znanja jezika ni vselej pravilno razumel. S splošno znanimi motivi, kakršna je trojanska vojna, je prepletal manj znane zgodbe in različice zgodb, od katerih marsikatero poznamo zgolj po njegovi zaslugi. Tak primer je tudi različica zgodbe o Antiopi, ki jo predstavi najprej, pod številko 7.

³ Rose, 1967, vii–viii.

⁴ Rose, 1967, xi.

2. BAJKE 8: UVELJAVLJENA RAZLIČICA ANTIOPINE ZGODBE

Čeprav Higin, kot rečeno, najprej predstavi manj poznano različico, bomo v tem prikazu začeli z drugo, bolj razširjeno (pod številko 8), ki jo lahko primerjamo s številnimi drugimi antičnimi viri. Sodeč po naslovu *Ista* [tj. Antiopa] *pri Evripidu, ki jo opisuje Enij* (*Eadem Euripidis, quam scribit Ennius*) gre za povzetek Evripidove tragedije *Antiopa*, od katere je ohranjenih okoli 50 fragmentov (najdaljši obsega 116 verzov). Podatka, da bi po Evripidovem zgledu dramatisiral ta motiv tudi zgodnji rimski pesnik Enij (239–169 pr. Kr.), kot dodaja naslov, pa ne zasledimo v nobenem drugem viru. Toda ker vemo, da je Evripidovo *Antiopo* – baje skoraj dobesedno⁵ – prevedel v latinščino drug zgodnjerski tragiški pesnik, Enijev nečak Pakúvij (ok. 220–ok. 130 pr. Kr.), gre najbrž za pomoto; morda si je avtor pripombe o Eniju – Higin ali kdo drug – narobe zapomnil odlomek 1,4 iz Ciceronovega spisa *Največje dobro in največje zlo*, ki v isti sapi s Pakuvijevo *Antiopo* omenja tudi neko Enijevo tragedijo.⁶

Prevod Higinove zgodbe se glasi:

VIII. *Ista* [tj. Antiopa] *pri Evripidu, ki jo opisuje Enij*

Bojotski⁷ kralj Niktêj je imel hčer Antiopo. Lepota njene postave je pritegnila Jupitra, da ji je zaplodil otroka. Ko pa jo je hotel oče zaradi onečaščenja kaznovati in ji je grozil z nevarnostjo, je Antiopa pobegnila. Naneslo je, da je bil na kraju, kamor je prispela, Épaf iz Síkiona;⁸ odvedel jo je domov in se z njo oženil. To pa je Niktej težko prenesel, zato je na smrtni postelji zarotil svoje-

⁵Na to sklepamo iz dejstva, da se Ciceron v spisu *Največje dobro in največje zlo* 1,4 čudi, "da tem [tj. ljudem, ki priznavajo, da zaničujejo latinske spise] ni vseč njihov materin jezik prav v najpomembnejših stvareh, da pa z užitkom prebirajo dobesedne prevode grških iger. Kajti kdo lahko vse, kar je rimsko, tako zelo sovraži, da bi zaničeval Enijevo Medejo ali Pakuvijevo *Antiopo* in ju odklanjal, pri tem pa se hvalil, da mu isti Evripidovi deli ugajata in da samo latinskih besed ne prenaša?" (Bradač, Ločnikar, 1972, 6–7)

⁶Rose, 1967, 10, op.; Warmington, ki uvede ohranjene fragmente Pakuvijeve *Antiope* z osmo Higinovo bajko, nadomesti v izvirniku in angleškem prevodu ime *Ennius* z imenom *Pacuvius* (1982, 158–159). Ciceronov odlomek navajam zgoraj, op. 5.

⁷*Bojótija*: pokrajina v osrednji Grčiji, ki leži severozahodno od Atike. Njeni glavni mesti sta bili Orhómen in Tebe.

⁸*Síkion*: glavno mesto pokrajine Sikionije na severozahodnem Peloponezu nedaleč od Korinta.

ga brata Lika, kateremu je tedaj zapustil kraljestvo, naj je Antiopa ne odnese brez kazni. Po njegovi smrti je prišel Likos v Sikion in Epafa ubil, Antiopo pa zvezano odpeljal na Kitájon.⁹ Rodila je dvojčka in ju zapustila, vendar ju je vzredil pastir, ki ju je poimenoval Zetos in Amfion. Antiopo je Likos izročil svoji ženi Dirki, da jo je trpinčila. Ko se ji je ponudila priložnost, je zbežala in prišla k svojim sinovoma, toda Zetos jo je imel za pobeglo sužnjo in je ni sprejel. Na isti kraj je zaneslo tudi Dirko, ki je obhajala Liberovo¹⁰ slavje, in ko je tamkaj našla Antiopo, jo je hotela odvreči v smrt. Toda ko je mladeničema njun pastirski rednik razodel, da je to njuna mati, sta se urno podala v zasledovanje in mater rešila, Dirko pa sta za lase privezala na bika in jo tako usmrtila. Ko sta hotela pokončati še Lika, jima je Merkur¹¹ to prepovedal, vendar je Liku obenem ukazal, naj prepusti kraljestvo Amfionu.

Vzporednice tej različici najdemo tudi v drugih virih, čeprav kot v mitologiji nasploh večkrat prihaja do razhajanj med njimi. Dober primer je že Antiopino poreklo: kot pojasnjuje grški popotnik in geograf iz 2. stoletja po Kr. **Pavzánias** v svojem *Vodiču po Grčiji* (*Periégesis tês Helládos*), naj bi bila hči bojotskega kralja Nikteja, vendar je po njegovih besedah krožila tudi različica, po kateri je bil njen oče Azóp, reka, ki ločuje tebansko ozemlje od platajskega (2,6,1). Niktej tako velja za Antiopinega očeta v mitološkem priročniku *Biblioteka* (*Bibliothéke*) iz 1. ali 2. stoletja po Kr., ohranjenem pod imenom grškega učenjaka **Apolodórja** iz Aten, ki je deloval okoli leta 140 pr. Kr. (3,10,1,3; 3,5,5), v *Metamorfozah* 6,111 rimskega epika in elegika **Ovidija** (43 pr. Kr.–17 po Kr.) in pri rimskem elegiku **Properciju** iz druge polovice 1. stoletja pr. Kr. (3,15,16), medtem ko jo **Homer** in helenistični pesnik **Apolonij Rodoški** (ok. 295–ok. 215 pr. Kr.) označujeta kot Azopovo hčerko (*Odiseja* 11,260; *Argonavtika* 1,735). Od omenjenih virov se s Higinovo različico po izčrpnosti in vsebini najbolj ujema *Biblioteka* 3,5,5, saj obsega malone iste dogodke: Zevsovo/Jupitrovo prešuštvo z Antiopo; njen beg pred očetom in poroko z Epopêjem v Sikionu (Antiopin soprog se v virih običaj-

⁹ *Kitájon*: zahodni del gorske verige, ki deli severno Atiko od Bojotije; prizorišče številnih grških mitov in legend. Pesniki so nanj postavljali slavja grškega vinskega boga Dioníza/Bakha.

¹⁰ *Liber*: italški bog plodnosti, ki so ga Rimljani poistovetili z grškim Dionizom/Bakhom, čeprav ni videti, da bi prvotno imel kakšno zvezo z vinom.

¹¹ *Merkur*: Merkur je torej nastopil v drami kot značilni *deus ex machina*.

no imenuje Epopej, medtem ko je Higinov "Epaf" – sicer ime sina Zevsa/Jupitra in Io – očitno napaka¹²); naročilo umirajočega Nikteja bratu Liku, naj Antiopo kaznuje; Likovo zmago nad Epopejem in ujetje Antiope; Antiopin porod med povratkom in pastirjevo posvojitev njenih dvojčkov; grdo ravnanje Lika in njegove žene Dirke z ujetnico; Antiopin beg in naposled maščevanje dvojčkov nad Dirko. Ta pripoved se razlikuje od Higinove zgolj v dveh nadrobnostih: 1. sinova Antiopo očitno takoj prepoznata; 2. poleg Dirke ubijeta tudi Lika. Ožji izsek zgodbe, ki pa je – v svojem obsegu – prav tako zelo podoben Higinovi različici, obdela Proporcij (3,15,13–46). Kot vzrok za Dirkino grdo ravnanje sicer izpostavi njeno ljubosumje, česar v Higinovi različici ni, toda po izčrpnem opisu, kaj vse je morala Antiopa pretrpeti od nje, poda praktično enak razplet: junakinja pobegne na Kitajron in zlasti Zetos je najprej noče sprejeti, naposled pa sinova po zaslugi svojega starega rednika prepoznata mater in privežeta Dirko na bika. Homerjev odlomek (*Odiseja* 11,260–265) ne omogoča tehtnih primerjav same Antiopine zgodbe, saj je omejen na bežno aluzijo.¹³ Nasprotno pa Ovidij v svoji še krajši omembi v *Metamorfozah* 6,110–111 vnese nov detajl, ki ga povzame tudi grški epik **Nónos** (5. stoletje po Kr.) iz egiptovske Panópole v *Epu o Dionizu* (*Dionysiaká*) 16,242–243: Zevs/Jupiter naj bi se približal Antiopi v podobi satira. Prav ta predstava je navdihovala še umetnike v mnogo poznejših obdobjih, denimo Anthonisa van Dycka (*Jupiter kot satir pri Antiopi*, ok. 1630) in Jean-Auguste-Dominiqua Ingresa (*Jupiter in Antiopa*, 1851).¹⁴

Povsem drugačno pripoved pa prinaša Pavzanijs 2,6,1–4, saj Zevsa/Jupitra sprva niti ne omeni, temveč postavi v ospredje Epopeja iz "Ajgialéje", kakor naj bi se prvotno imenoval Sikion po svojem ustanovitelju. Očitno se je geograf oprl na sikionsko različico mita, v kateri je veljal za očeta dvojčkov Epopej – hipostaza Zevsa. Epopej Antiopo, ki slovi po lepoti, ugrabi (sklepamo lahko, da od doma), zato gredo Tebanci nadenj z orožjem. V boju sta ranjena oba, on in Antiopin oče Niktej, vendar Epopej zmaga. Kakor v drugih različicah tudi v

¹² Rose, 1967, 9, op.

¹³ "Videl za njo sem še drugo, Antíopo, hčerko Asópa, ta je hvalila celo se, da spala je Zeusu v naročju: dva je rodila mu sina, Amfíona, Zétosa brata, prva zgradila sta stolnico Tebe s sedmerimi vrati, stolpe pozídala v krog, zakaj brez teh bi ne mogla, kakor bilà sta močná, prebivati v Tebah prostranih." (Sovrè, 1966, 161)

¹⁴ Impelluso, 2003, 20–21.

ANTHONIS VAN DYCK: *JUPITER KOT SATIR PRI ANTIOPI* (DETAJL), OK. 1630, KÖLN, WALLRAF-RICHARTZ-MUSEUM. VIR: IMPELLUSO, 2003, 21.

Pavzanijevi Niktej pred smrtjo poveri regentstvo bratu Liku in mu naloži, naj se maščuje nad Epopejem ter kaznuje Antiopo. Vendar do ponovnega spopada niti ne pride, kajti Epopej od rane umre, njegov naslednik pa Antiopo prostovoljno izroči Liku. Ko jo peljejo v Tebe skozi kraj Elévtere ob vznožju Kitajrona, rodi svoja dvojčka (Elevtere so navedene kot njun rojstni kraj tudi v zgoraj obravnavanem odlomku 3,5,5 iz *Biblioteke*). Šele tu se Pavzanas dotakne povezave z Zevsom: navede namreč verz starogrškega pesnika Ázija s Samosa (7. ali 6. stoletje pr. Kr.), po katerem je Antiopa spočela “z Zevsom in Epopejem, pastirjem ljudstev”. Azijeve pesem torej prinaša nekakšen kompromis med splošno razširjeno in sikionsko različico, tako da si Zevs deli očetovstvo z Epopejem. Kot je razvidno, pa večji poudarek na Epopejevi vlogi potegne za seboj še druge vsebinske spremembe, denimo to, da Antiopa ne pobegne od doma v Sikion (saj za to nima razloga), temveč jo Epopej ugrabi.

Nadaljevanja o Dirkinem trpinčenju Antiope, njenem begu in maščevanju njenih sinov Pavzanas ne prinaša, pač pa v odlomkih 9,17,4–7 in 10,32,10–11 povzame zgodbo tam, kjer drugi naštetih viri s Higinom vred končajo. Po več avtorjih je bila Dirka goreča privrženka boga Dioníza: v Higinovi *Bajki* 8 pride na Kitajron med praznovanjem Dionizovega/Liberovega slavja in v *Bajki* 7 je ozna-

čena kot njegova bakhantinja, medtem ko zbor v Evripidovih *Bakhah* njej oziroma istoimenskemu bojotskemu studentu severozahodno od Teb pripisuje celo posebne zasluge za Dioniza v ranem otroštvu: "Ahelóa hči, o Dirka, / deva čista, ljubezniva, / ti si nekdej v svojem vrelcu / dete Zeusovo kopála, / ko iz nebesnega je ognja / oče rešil ga njegov ..." (520 isl.).¹⁵ Tudi po Pavzaniju naj bi "Likova žena častila Dioniza bolj kot katero koli drugo božanstvo" (9,17,6), zato ga je njena grozljiva smrt razjezila in nad Antiopo je poslal blaznost, v kateri je blodila po vsej Grčiji. Naposled jo je po naključju srečal Fókos, Sízifov vnuk ali po drugi različici sin morskega boga Pozêjdona, po katerem naj bi dobila ime grška pokrajina Fókida zahodno od Bojotije, jo ozdravil in se z njo oženil. Še v Pavzanijevem času je bilo v fokiškem mestu Titórea mogoče videti grob, v katerem naj bi bila pokopana Fokos in Antiopa, v Tebah pa majhno gomilo, ki naj bi pripadala Zetu in Amfionu. Prebivalci obeh mest so zaradi prerokbe vidca Bákisa verjeli, da bo, če kak Titorejčan vzame nekaj prsti z Zetove in Amfionove gomile ter jo položi na Antiopin grob v času, ko je Sonce v znamenju Bika, titorejska zemlja bogato obrodila, medtem ko bo tebanska letina uničena. Zato so Titorejčani v tem obdobju kradli prst z groba dvojčkov, Tebanci pa so ga stražili (9,17,4–5; 10,32,11). Motiv Foka in Antiope je upodobljen tudi v slikarstvu, na primer v Pompejih.

3. *BAJKE 7: ALTERNATIVNA RAZLIČICA ANTIOPINE ZGODBE*

Pred "Evripidovo" verzijo zgodbe umesti Higin še eno, ki jo najdemo samo pri njem. V prevodu se glasi:

VII. *Antiopa*

Niktejevo hčer Antiopo je Epaf z zvijačo onečastil, zato jo je njen mož Likos pognal od hiše. Ko je bila že brez soproga, ji je storil silo Jupiter. Likos se je oženil z Dirko, toda ta je pričela sumničiti, da je njen soprog naskrivaj spal z Antiopo, zato je ukazala služabnikom, naj jo vklenejo in zaprejo v temnico. Ko pa se je Antiopi bližal čas poroda, se je po Jupitrovi volji rešila spon in zbežala na goro Kitajron. Ko so jo zgrabili popadki in je iskala prostor, kjer bi rodila, jo je bolečina prisilila, da je porodila kar na razpotju. Otroka so vzredili

¹⁵ Sovrè, 1960, 43.

pastirji kot lastna sinova in poimenovali prvega Zetos, ἀπὸ τοῦ ζητεῖν τόπον [po iskanju – *zeteîn* – prostora za porod], drugega pa Amfion, ὅτι ἐν δρόδῳ ἢ ὅτι ἀμφὶ ὄδον αὐτὸν ἔτεκεν [ker ga je rodila na cesti ali ob – *amphí* – poti], torej ker ga je rodila na razpotju. Ko sta spoznala mater, sta privezala Dirko na neukročenega bika in ji tako vzela življenje. Iz njenega trupla je po milosti Libera, čigar bakhantinja je bila, na gori Kitajron¹⁶ privrel studelec, ki se imenuje “Dirkajski”.

Kot je razvidno, prinaša ta različica nekaj bistvenih razlik. Medtem ko Antiopa pri drugih avtorjih sprva ni poročena, je tu omožena z Likom, ki običajno velja za Niktejevega brata, torej njenega strica. Tega sorodstvenega razmerja zakonska zveza sicer ne izključuje, vendar v Higinovi pripovedi ni nikjer izrecno izraženo. Povsem drugačno in dokaj nenavadno je tudi izhodišče zgodbe: Antiopo najprej z zvijačo zapelje Epaf (ali Epopej), očitno na moževem domu, ko jo ta našene, pa se je loti še Jupiter. Poleg tega, da se ta različica razhaja z drugimi, je zelo netipična, saj ne poznamo antične zgodbe, v kateri bi Zevs/Jupiter ali kak drug bog kazal zanimanje za že onečaščeno in zavrženo žensko;¹⁷ ponavadi zasleduje devico ali vsaj krepostno zakonsko ženo, kakršna je Amfitrionova soproga in Heraklova mati Alkména. Še najbolj se približa tej shemi različica zgodbe o Ariadni, ki je postala splošno razširjena v helenistični in rimski književnosti ter v upodabljalni umetnosti: potem ko Tezêju pomaga pri spopadu z Minotavrom in z njim pobegne, jo ta zapusti na otoku Náksos, nato pa se oženi z njo bog Dioniz. Toda pomembna razlika je, da je Tezej ne zapusti sam od sebe, temveč na Dionizov ukaz, tako da Ariadna ne dobi predznaka zavržene “manjvredne robe”. Iz rimskega mita lahko omenimo primer vestalke Ree Silvije ali Ilije, matere dvojčkov Rómula in Rema: med spanjem ji vzame devištvo vojni bog Mars, pri čemer spočne svoja dvojčka, vendar se z njo naposled oženi bog reke Tibere (omenja se tudi Anio, danes Aniene). A tudi tu je položaj drugačen kot v Antiopini zgodbi zaradi hierarhije vpletenih, saj je bil Silvijin prvi “ljubimec” bog, veliko pomembnejši od njenega poznejšega soproga. Antiopin primer je nenavaden zato, ker je privlačna za Jupitra še po tem, ko jo zlorabi navaden smrtnik.

Higinova zgodba se razhaja s preostalimi viri tudi v psihološkem detajlu: edino tu beremo, da je Jupiter Antiopo “posilil” (*compressit*), medtem ko druge

¹⁶ na gori Kitajron: V resnici pri samih Tebah.

¹⁷ Rose, 1967, 9, op.

TORO FARNESE ("FARNESEJEV BIK") IZ KARAKALOVIH TERM V RIMU.

Ta največji ohranjeni primerek antičnega kiparstva (ok. 160 po Kr.) je posnet po skulpturi, ki sta jo v 1. stoletju pr. Kr. izklesala brata Apolónij in Tavrisk iz Tral. Izvirnik je pripeljal z Rodosa v Rim rimski državnik, književnik in mecen Azínij Pólion (76 pr. Kr.–4 po Kr.) ter ga dodal svoji znameniti umetniški zbirki, v okviru katere ga omenja Plinij starejši v *Naravoslovju* 36,34,1–3: "... Zetos in Amfion ter Dirka, bik in vrv iz istega kamnitega bloka, vse dela Apolonija in Tavriska, ki so bila pripeljana z Rodosa." Skupina predstavlja Zeta in Amfiona (slednjega spoznamo po liri) z bikom, na katerega bosta privezala Dirko (levo spodaj), medtem ko stoji Antiopa v ozadju (desno). Kopija se danes hrani v Narodnem arheološkem muzeju v Neaplju kot del Farnesejevih zbirk.

Vir: Museo Archeologico Nazionale di Napoli, fotografija: Luciano Pedicini.

pripovedi vsebujejo nevtralne izraze (*gravidam fecit* "napravlil nosečo" v *Bajkah* 8, τάρτη συνήλαθεν v *Biblioteki* 3,5,5), v *Odiseji* pa se Antiopa celo postavlja s svojo trofejo (11,261). Različica, ki jo prinaša Higin v *Bajkah* 7, torej tako z vsebino kot z izborom besed še potencira podobo Antiope kot tragične žrtve: zlorabljena je kar dvakrat, in sicer izrecno proti svoji volji.

Naposled velja omeniti še povezavo med Dirko in istoimenskim studentem, ki v gornji različici prav tako odstopa od na primer tiste, ki jo najdemo v *Biblioteki* 3,5,5. V slednji namreč vržeta Zetos in Amfion njeno truplo v studenec, ki zato dobi njeno ime, medtem ko v *Bajkah* 7 studenec "po Liberovi milosti" privre šele iz njenega trupla (Pavzanius 9,25,3 pove zgolj, da nosi rečica Dirka ime po Likovi ženi, ki sta jo Antiopina otroka zaradi trpinčenja njune matere ubila, nastanka rečice pa ne razlaga podrobneje). Tako nam *Bajke* 7 prinašajo zanimivo in svojstveno različico Antiopine zgodbe, ki bi nam sicer ostala neznana.

BIBLIOGRAFIJA

- BRADAČ, F., LOČNIKAR, T. (1972): *Marcus Tullius Cicero: Največje dobro in največje zlo*, prevod, Založba Obzorja, Maribor.
- IMPELLUSO, L. (2003): *Götter und Helden der Antike*, nem. prevod S. Fischer, C. Gutberlet, *Bildlexikon der Kunst*, Bd. 1, Parthas Verlag, Berlin.
- ROSE, H. J. (1967³): *Hygini Fabulae*, kritična izdaja in spremna besedila, A. W. Sijthoff, Leiden.
- SOVRÈ, A. (1960): *Euripides: Bakhe / Alkestis / Feničanke*, prevod, DZS, Ljubljana.
- SOVRÈ, A. (1966): *Homer: Odiseja*, prevod, DZS, Ljubljana.
- WARMINGTON, E. H. (1982⁵): *Remains of Old Latin in Four Volumes: Vol. II: Livius Andronicus, Naevius, Pacuvius and Accius*, dvojezična izdaja, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, Mass., in Heinemann, London.